

ARMÁDNÍ SKUPINA „HEINRICI“ A PRVNÍ FÁZE BITVY O MORAVSKOU OSTRAVU (10. AŽ 23. BŘEZNA 1945)

Aleš Binar

1 Úvod

Moravskoostravská operace, kterou ve dnech 10. března až 5. května 1945 vedl 4. ukrajinský front, představuje jednu z největších vojenských operací druhé světové války, která je součástí českých, respektive československých dějin. Její druhé a třetí fáze se nadto zúčastnilo československé vojsko, konkrétně 1. československá samostatná tanková brigáda a 1. československá letecká smíšená divize, a z části se uskutečnila na českém území. I to byl důvod, proč se oběma fázím operace dostalo ze strany české historiografie pozornosti. Naproti tomu poznání fáze první, která nadto cele probíhala na dnešním polském území, vůči hledně pokulhává. Z tohoto důvodu se studie zaměřuje právě na onu opomíjenou etapu bojů; ta z pohledu velení 4. ukrajinského frontu končí ve dnech 17. a 18. března 1945, kdy jeho síly přešly do defenzivy; naproti tomu z perspektivy německé strany skončila před obnovením sovětské ofenzivy, tedy 23. března 1945; tohoto mezníku se také přidružuje předkládaný text.

Předmětem studie je nasazení německé armádní skupiny „Heinrici“ (Armeegruppe „Heinrici“), jak se označovala 1. tanková armáda (1. Panzerarmee) v období od poloviny prosince 1944 do 22. března 1945, při odrážení sovětských útoků v prostoru Moravské Ostravy. Vzhledem k tomu, že text pojednává přednostně o německém vojsku, bylo nutno provést několik terminologických změn. V prvé řadě se zavádí pojem „bitva o Moravskou Ostravu“ pro označení bojů, které se rozpoutaly v důsledku realizace moravskoostravské operace. Pro upřesnění se dále doplňuje, že se s ohledem na úzus vojenské tradice užívá dobového pojmu, tedy označení moravskoostravská operace. V roce 1945 se město, které bylo fakticky teprve dodatečně označeno za hlavní cíl sovětského úsilí, nazývalo Moravská Ostrava; k jejímu přejmenování na Ostravu došlo o rok později.¹

Odbornou pozornost bitvě o Moravskou Ostravu, respektive její první fázi, lze datovat do šedesátých let. S ohledem na panující režim je nutno k této

¹ Změna názvu byla zavedena výnosem ministerstva vnitra ze dne 28. června 1946. Jiřík, Karel: *Správní a územní vývoj města Ostravy*. In: Ostrava 13. Ostrava 1985, s. 81.

produkci přistupovat kriticky, přesto ji není možno odepsat zcela, už z důvodu, že její autoři čerpali ze sovětských archivních zdrojů.² Naproti tomu z polistopadového období existuje fakticky jen jediná relevantní publikace, a to syntéza z roku 2009. V jejím případě je třeba vyzvednout skutečnost, že výklad o bitvě zasazuje do širších operačních souvislostí druhé světové války.³

Přestože bitva o Moravskou Ostravu probíhala na polském území, přestože se jí zúčastnila německá a sovětská vojska, odborný zájem náleží takřka výhradně české historiografii. Jedinou výjimkou na německé straně je práce Josefa Ossadníka.⁴ Z ruskojazyčné produkce je nutno upozornit na paměti, které pocházejí z pera dvou sovětských velitelů. Jimi jsou Kirill Semjonovič Moskalenko, velitel 38. armády, a Andrej Antonovič Grečko, který velel 1. gardové armádě. Jejich vzpomínky jsou obě přístupné i v českém překladu.⁵

Výše uvedené tituly nicméně nemají zastříti, že studie je založena přednostně na německých archivních pramenech, konkrétně písemnostech armádní skupiny „Heinrici“, respektive skupiny armád „Střed“ („Mitte“). Tento materiál je v současnosti uložen ve vojenském oddělení německého Spolkového archivu (Bundesarchiv-Militärarchiv; BA-MA), které se nachází ve Freiburgu (im Breisgau). Archivní fond 1. tankové armády (RH 24-1; Reichsheer-Heer) je sice pro rok 1945 prázdný, avšak zprávy, které velitelství armády zasílalo nadřízeným složkám, jsou zachovány, respektive obsaženy v jejich hlášeníích. Jedná se o archiválie z provenience vrchního velení pozemního vojska (Oberkommando des Heeres; OKH),⁶ skupiny armád

² ŠÁDA, Miroslav – KRÁTKÝ, Karel – BERÁNEK, Jan: *Za svobodu Československa*. Svazek druhý. *Brána svobody*. Praha 1961, s. 505–587; TVARŮŽEK, Břetislav a kol.: *Osvobození Československa Rudou armádou 1944–1945*. Svazek 2. Praha 1965, s. 502–591; Týž: *Operační cíl Ostrava*. Ostrava 1973, s. 58n; *Vojenské dějiny Československa*. 4. díl (1939–1945). Praha 1988, s. 325–412.

³ HRBEK, Jaroslav – SMETANA, Vít a kol.: *Draze zaplacená svoboda. Československo 1944–1945*. Sv. 2. Praha 2009, s. 151n.

⁴ OSSADNIK, Josef: *Land zwischen den Mächten. Das ehemalige Österreichisch-Schlesien („West-schlesien“) 1740–1945 und die Schlacht von Mährisch-Ostrau vom 16. 3. bis 7. 5. 1945*. Bissendorf 2003, s. 59n.

⁵ GREČKO, Andrej Antonovič: *Přes Karpaty*. Praha 1974, s. 425–448; MOSKALENKO, Kirill Semjonovič: *Na jihozápadním směru. Vzpomínky velitele armády*. Kniha 2. 1943–1945. Praha 1977, s. 496n; *Ostravská operace. Z pamětí maršála Jeremenka*. Ostrava 1970, s. 7n.

⁶ BA-MA, RH 2-OST – Štábní mapy vrchního velení pozemního vojska (březen až duben 1945).

„Střed“⁷ a vzdušné flotily 6.⁸ Tyto informace jsou dodatečně doplněny o materiál, který je zpřístupněn formou edic.⁹

Text je rozčleněn, vyjma úvodu a závěru, do čtyř kapitol. První pojednává o operačních záměrech obou zúčastněných stran, tedy německé branné moci a Rudé armády, druhá o bojové sestavě, přičemž je doplňuje o poznání početních stavů; další dvě kapitoly pojednávají přímo o vlastním průběhu bitvy o Moravskou Ostravu.

2 Operační plány bojujících stran

Zhruba od poloviny února 1945, kdy již sovětská vojska stála na březích Odry, realizovalo sovětské vojenské velení postupně několik ofenzív. K nim patřila operace východopomořanská, dolno- a hornoslezská a moravsko-ostravská. Jejich cílem bylo jednak zajistit územní zisk, který Rudá armáda dosáhla v průběhu ledna a na počátku února 1945, především na obou svých křídlech hlavního strategického směru, tj. na Berlín, jednak pokračovat v ničení německých sil.¹⁰ Tím měly být vytvořeny podmínky k zahájení finálního útoku na německé hlavní město; uvedené operace v této perspektivě tak měly v zásadě jen podmíněný význam, a to s ohledem na míru, s jakou byly operace svázány s připravovanou berlínskou operací.

Plán moravskoostravské operace zpracovalo velení 4. ukrajinského frontu ještě v době, kdy dokončovalo operaci západokarpatskou (12. leden až 18. únor 1945). Její návrh předložil 4. ukrajinský front Hlavnímu stanu vrchního velení ozbrojených sil SSSR, tzv. Stavce, 13. února 1945, a o čtyři dny později byl schválen s tím, že operace má být zahájena 10. března 1945. Cílem operace bylo vést útok silami 38. a 1. gardové armády ve všeobecném směru, který určovala spojnice měst Fryštát (dnes součást Karviné), Velký Frýdek (dnes Frýdek-Místek) a Olomouc, přičemž frontová linie měla být

⁷ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „A“ (1. 11. 1944–7. 4. 1945); BA-MA, RH 19-VI/21 – Ranní a denní hlášení skupiny armád „Střed“ (22. 3.–7. 4. 1945).

⁸ BA-MA, Reichsheer-Luftwaffe (RL) 6-7/31 – Zápisy k válečnému deníku vzdušné flotily 6 (24. 1. 1945–7. 5. 1945).

⁹ FÖRSTER, Gerhard – LAKOWSKI, Richard: 1945. *Das Jahr der endgültigen Niederlage der faschistischen Wehrmacht*. Berlin 1985, s. 206–217; *Kriegstagebuch des Oberkommando der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab)*. Band 4. Zweiter Halbband. 1. Januar 1944–22. Mai 1945. Frankfurt am Main 1961, s. 1161–1194.

¹⁰ *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*. Band 10. Erster Halbband. München 2008, s. 531–587; *Dějiny druhé světové války 1939–1945*. Sv. 10. Praha 1981, s. 70–87; MAGENHEIMER, Heinz: *Abwehrschlacht an der Weichsel 1945. Vorbereitung, Ablauf, Erfahrungen*. Freiburg im Breisgau 1976, s. 90–119.

posunuta asi 130 km západním směrem. Ze svých pozic, které se nacházely v linii měst Žory, Strumień a Żywiec, měly oba svazy dosáhnout nového postavení na čáře Horní Benešov, Olomouc a Hulín, a přitom měly rozdrtit armádní skupinu „Heinrici“. Termín dosažení nové linie byl stanoven na patnáctý den od zahájení útoku.¹¹

Zanedlouho poté, 23. února 1945, byl plán operace detailněji rozpracován směrnicí arm. gen. Ivana Jefimoviče Petrova, velitele 4. ukrajinského frontu. Hlavní tíha úderu měla spočívat na 38. armádě, která dostala za úkol pronikat ve dvou uskupeních jihozápadním směrem. První uskupení, v síle šesti střeleckých divizí a tří střeleckých brigád, mělo útočit směrem na západ, během prvního dne překročit řeku Olzu (Olši) a proniknout na linii Německá (dnes Dolní) Lutyně, Dětmárovice a Sovinec (dnes součást Karviné). Odtud mělo rozvíjet útok ve směru na Bohumín, stočit svůj postup jižním směrem na Petřkovice a obchvatný manévr kolem Moravské Ostravy dokončit dosažením řeky Opavy. Naproti tomu většina sil 38. armády měla zasazovat úder od dnešní Karviné ve směru na Vítkovice, Novou Bělou a Paskov. Tímto mělo být dosaženo obklíčení Moravské Ostravy. Vedlejší úder v operaci měla pak zasazovat 1. gardová armáda, jejímž úkolem bylo aktivní bojovou činností poutat německé síly a zabránit jejich přesunu na hlavní směr. Harmonogram byl stanoven tak, že do večera čtvrtého dne měla stát její vojska na linii Vítkov, Odry a Suchdol nad Odrou.¹²

Důvodů, proč sovětské velení rozhodlo o tom, že povede útoky uvedenými směry, bylo několik. Kromě zjevného úsilí dosáhnout obklíčení Moravské Ostravy je nutno upozornit na geografický charakter terénu. O něm by bylo možno se dlouze rozepisovat, ale z celé řady faktorů lze upozornit především na jediný, tak jak to již učinil K. S. Moskalenko ve svých vzpomínkách.¹³ A tím byla hustá říční síť a směr toků řek, které byly v zásadě v kolmém směru na zamýšlený postup Rudé armády, zejm. se to týká Odry, Olzy, Opavy a Ostravy; tím, že bylo přikázáno, aby vojska 4. ukrajinského frontu dosáhla Moravské Ostravy od jihu, mělo být zajištěno, že se jádro jejich sil vyhne místům s nejvyšším průtokem vody, zejm. od soutoku Odry a Olzy.

Patnáctého dne, jak bylo stanoveno v původním návrhu, měla pak vojska 4. ukrajinského frontu dosáhnout linie mezi Horním Benešovem a Hulínem, a odtud postupovat dále na západ. Přitom 38. armáda měla útočit ve směru

¹¹ *Dějiny druhé světové války*. Sv. 10, s. 150; HRBEK, J. – SMETANA, V.: *c. d.*, s. 152; TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 59. Ve své dřívější práci B. Tvarůžek tvrdí, že termín dosažení této linie byl stanoven na osmý den operace. Týž a kol.: *c. d.*, s. 49.

¹² MOSKALENKO, K. S.: *c. d.*, s. 501–502; TVARŮŽEK, B. a kol.: *c. d.*, s. 51.

¹³ MOSKALENKO, K. S.: *c. d.*, s. 496.

na Hradec Králové a 1. gardová armáda na Pardubice. Po dobytí obou východočeských metropolí měl být postup 4. ukrajinského frontu ukončen dosažením Vltavy a prostoru Prahy, které bylo stanoveno na 20. dubna 1945.¹⁴

Pro úplnost je nutno dodat, že pomocný úder náležel 18. armádě, poslednímu pozemnímu svazu 4. ukrajinského frontu, který se na jaře 1945 nacházel na území Slovenska v prostoru severně od Nízkých Tater. Její vojska obdržela za úkol vázat německé síly, a to tak, aby odtud nemohly být uvolněny pro posílení moravskoostravského bojiště. Přitom měla postupovat po dvou liniích. První představovalo údolí Oravy, druhé pak údolí Váhu. Po dosažení prostoru Ružomberku se obě uskupení měla spojit a rozvíjet útočnou činnost ve směru na Žilinu a v konečné fázi na Kroměříž.¹⁵ To znamenalo urazit rovněž asi 130 km.

V prostoru zamýšlené sovětské ofenzívy se nacházela armádní skupina „Heinrici“, která nesla jméno svého velitele, genplk. Gottharda Heinriciho. Byť jeho vojenská kariéra byla spíše typická než výjimečná,¹⁶ dokázal se prosadit jako jeden z nejlepších velitelů defenzivních bojů,¹⁷ potvrzením této skutečnosti bylo jeho pozdější převelení na berlínské bojiště. I tato skutečnost se zřejmě promítla do toho, že sovětský postup byl od svého počátku pomalý.

Rozhodující význam pro vedení obranných bojů má schopnost včas a správně odhadnout záměry protivníka. V tomto směru je potřeba zdůraznit, že sovětské přípravy neunikly pozornosti německých zpravodajců. Zmínky o tom, že do prostoru města Strumień jsou přisouvány posily, se objevují v německých písemnostech 2. března 1945.¹⁸ O dalších sovětských pohybech pocházejí zmínky ze dnů 5., 7. a 8. března 1945.¹⁹ Den před zahájením sovětské ofenzívy, 9. března 1945, bylo německé velení přesvědčeno, že válečné přípravy Rudé armády byly zakončeny.²⁰ Rozhodující přitom bylo, že jak velitel armádní skupiny genplk. G. Heinrici, tak genplk. Ferdinand Schör-

¹⁴ TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 59–61.

¹⁵ Tamtéž, s. 59.

¹⁶ BA-MA, PERS 6/30 – Personální spisy Gottharda Heinriciho.

¹⁷ Viz např.: HEINRICI, Gotthard – HAUCK, Wilhelm: *Zrození bitvy*. Brno 1997, s. 39–40.

¹⁸ „Die Umgruppierungen in den Räumen Bielitz – Schwarzwasser [...] halten an.“ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 2. 3. 1945.

¹⁹ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 5. 3. 1945, 7. 3. 1945, 8. 3. 1945.

²⁰ „Im Raum Bielitz–Schwarzwasser scheint die Angriffsvorbereitung des Feindes abgeschlossen zu sein.“ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 9. 3. 1945.

ner, velitel skupiny armád „Střed“, správně rozpoznali, že úder bude směřovat do prostoru města Strumień a bude zasazován značnou silou.²¹

Dny před spuštěním sovětské ofenzívy proto Němci využili k tomu, aby zahájili přesun posil do prostoru zamýšleného sovětského úderu. Jednalo se o XXIV. tankový sbor gen. tankových vojsk Walthera Nehringa a jeho dva svazky, 8. tankovou a 16. tankovou divizi. Ty se původně nacházely v Dolním Slezsku a do prostoru Moravské Ostravy proto dorazily až ve dnech 10. a 12. března 1945.²²

Odhady německého velení potvrdili vojenští zpravodajci, kteří 9. března 1945 večer hlásili, že vojenské přípravy Rudé armády jsou dokončeny a že útok má být spuštěn každým okamžikem.²³ Zanedlouho zpravodajci obdrželi informaci o momentu jeho zahájení. Lze-li se spolehnout na sovětské zdroje, tato informace, společně s nařízením vyklidit přední pozice, dorazila k německým vojskům téhož dne kolem půlnoci.²⁴

Německé velení v této fázi války vedlo převážně defenzivní boje, to však neznamená, že by se vzdávalo iniciativy, byť dílčí. V této souvislosti je nutno upozornit na dosud neznámá fakta, především na skutečnost, že krátce před zahájením sovětské ofenzívy připravila armádní skupina „Heinrici“ vlastní operaci, která obdržela krycí název „Gazela“ („Gazelle“). Její plán byl schválen 6. března 1945 a provedena byla o dva dny později. Její cíle i stanovený rozsah nicméně svědčily o omezených možnostech německého vojska. Celkem devět praporů pěchoty a dvě brigády samohybných děl, jejichž úder nemohl být kvůli nedostatku munice podpořen dělostřeleckou přípravou, mělo postupovat v linii obcí Ponięcice, Łany, Roszowicki Las a dosáhnout řeky Odry, tedy postoupit asi o 12 km.²⁵ Je tedy vidět, že oproti těm sovětským byly německé záměry v zásadě jednak nepatrné, jednak zaměřeny nejvýše na získání výhodnější obranné linie.

²¹ „Mit baldigem Beginn feindl. Angriffsführung hier [tj. v prostoru měst Bielsko a Strumień], [...] ist zu rechnen.“ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 9. 3. 1945.

²² BA-MA, RH 2-OST/6530 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav k 10. 3. 1945 večer; BA-MA, RH 2-OST/6531 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav k 11. 3. 1945 večer.

²³ „Hierzu sind rechtzeitig erkannte angriffslohnende Feindbereitstellungen möglichst kurz zu Antreten zum Angriff im einmaligen Zusammengefaßten Angriffsschlag zu bekämpfen.“ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 9. 3. 1945.

²⁴ GREČKO, A. A.: *c. d.*, s. 434.

²⁵ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 6. 3. 1945.

3 Bojová sestava

Armádní skupina „Heinrici“ byla společně se 17. a 4. tankovou armádou součástí skupiny armád „Střed“. V okamžiku zahájení bitvy o Moravskou Ostravu podléhalo genplk. G. Heinricimu 16 divizí, které byly rozděleny mezi pět sborů.²⁶ Levé křídlo jeho armádní skupiny tvořila bojová skupina „Slezsko“ (Kampfgruppe „Schlesien“), respektive LVI. tankový sbor, jak byl svazek zanedlouho přeznačen. Jemu svěřený úsek fronty v délce 75 km se rozkládal od pravého břehu Kladské Nisy přes Opolí a podél Odry k obci Mechnica. Jeho pravým sousedem byl XI. armádní sbor (XI. Armeekorps), jehož operační prostor měl šířku asi 50 km. Navazoval na pozice bojové skupiny, přičemž jižně od Kozlí (Koźle) a severně od Ratiboře (Racibórz), kde se nacházelo sovětské předmostí, se jeho pásmo odpoutávalo od Odry. Jeho pozice se dále rozkládala asi 15 km na východ až po prostor obce Gaszowice, tedy asi 25 km západně od Žor.²⁷ V jejich sestavě se nacházelo celkem sedm divizí, avšak ani jeden z obou sborů nebyl vtažen do přímých bojů první fáze bitvy o Moravskou Ostravu.

Hlavní tíha sovětského úderu totiž dopadla na pozice LIX. armádního sboru (LIX. Armeekorps). Ty se táhly na východ od Gaszowic přes Žory, kde se frontová linie stáčela jižním směrem až po pás rybníků podél řeky Hownica u stejnojmenné obce, tedy v délce asi 55 km. Jemu velel genpor. Ernst Sieler, jehož štáb sídlil ve Stonavě. LIX. armádnímu sboru podléhaly čtyři divize. Na levém křídle na široké frontě, která vedla přes Rybník a Žory po Baranowice, se rozkládala 68. pěší divize (68. Infanterie-Division) genpor. Paula Scheuerpfluga. Její hlavní bojovou sílu tvořily granátnické pluky 169, 188 a 196, každý o dvou praporech, divizní prapor fyzilírů 68, dělostřelecký pluk 168 o čtyřech oddílech, oddíl stíhačů tanků 168, ženijní prapor 168 a další divizní jednotky. Ke dni 10. března 1945 byl jeden její granátnický pluk vyčleněn a nahrazen plukem 4. horské divize o třech praporech. To znamenalo, že divize disponovala celkem sedmi pěšími prapory.²⁸ Termín „fyzilír“

²⁶ BA-MA, RH 2-OST/2529 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 10. 3. 1945 večer; Detailnější informace stran organizace armádní skupiny „Heinrici“ jsou k dispozici na webových stránkách portálu „Germand Docs in Russia“: <http://www.germandocsinrussia.org/de/nodes/6247-findbuch-12470-heeresgruppe-don-s-d-2-aufstellung-nordukraine-mitte-2-aufstellung-1943-1945> [cit. 30. 6. 2019].

²⁷ BA-MA, RH 2-OST/2529 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 10. 3. 1945 večer.

²⁸ HAUPT, Werner: *Die deutschen Infanterie Divisionen. Aufstellungsjahre 1939–1945*. Eggolsheim, b.d., s. 99–100, s. 102; TESSIN, Georg: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945. Fünfter Band. Die Landstreitkräfte 31–70*. Osnabrück 1977, s. 278–280.

v názvu jednoho z praporů byl zaveden z ryze propagandistických, případně motivačních důvodů, jednalo se nicméně o jednotku průzkumu.

Úsek fronty na jih od 68. pěší divize po prostor Pawłowic byl svěřen 75. pěší divizi (75. Infanterie-Division) genmjr. Karla Arninga. Ta se skládala především z granátnických pluků 172 a 222, každý měl přitom dva prapory, pluku fyzilírů 202, rovněž o dvou praporech, divizního praporu fyzilírů 75, dělostřeleckého pluku 175 o čtyřech oddílech, oddílu stíhačů tanků 175 a ženijního praporu 175. V rámci přípravy na odrazení sovětské ofenzívy byla divize posílena granátnickým plukem sousední 68. pěší divize. Přeznačení jednoho granátnického pluku na pluk fyzilírů bylo v tomto případě pouze čestnou připomínkou tradice, přičemž v tomto jediném případě označovalo pěchotu; divize tedy měla celkem osm pěších praporů.²⁹

Mezi Golasowicemi a prostorem východně od Rychuľdu se nacházelo operační pásmo 253. pěší divize (253. Infanterie-Division), které velel genpor. Carl Becker. Její hlavní sílu tvořily granátnické pluky 453, 464 a 473, každý o dvou praporech, divizní prapor fyzilírů 253, dělostřelecký pluk 253 o čtyřech oddílech, oddíl stíhačů tanků 253 a ženijní prapor 253. Jeden její granátnický pluk však byl z její sestavy vyčleněn a umístěn v týlu za frontou, první linii tedy bránily čtyři prapory pěchoty.³⁰

Levé křídlo sboru tvořila 544. divize lidových granátníků (544. Volksgrenadier-Division) genpor. Wernera Ehriga. Přes vzosné označení divize se jednalo o pěší svazek.³¹ Úsek její fronty tvořil nevelký výběžek, který se rozkládal mezi prostorem Rychuľdu a obce Iłownica, a směřoval na sever. Jejími hlavními součástmi byly granátnické pluky 1082, 1083 a 1084 s celkem šesti prapory, rota fyzilírů 544, dělostřelecký pluk 1544 o čtyřech oddílech a oddíl stíhačů tanků 1544.³²

²⁹ HAUPT, W.: c. d., s. 102; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Sechster Band. *Die Landstreitkräfte* 71–130. Osnabrück 1979, s. 24–25.

³⁰ HAUPT, W.: c. d., s. 130–131; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Achter Band. *Die Landstreitkräfte* 201–280. Osnabrück 1979, s. 223–224. Srov.: MOSKALENKO, K. S.: c. d., s. 500.

³¹ HAUPT, W.: c. d., s. 99–100; SAWICKY, Tadeusz: *Niemieckie wojska lądowe na froncie wschodnim. Czerwiec 1944–maj 1945 (struktura)*. Warszawa 1987, s. 60–63; SCHERZER, Veit: *Formationgeschichte des Heeres und des Ersatzheeres 1939 bis 1945*. Teilband 1A. Ranis – Jena 2007, s. 330–335.

³² HAUPT, W.: c. d., s. 102; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Elfter Band. *Die Landstreitkräfte* 501–630. Osnabrück 1980, s. 120.

V úseku LIX. armádního sboru, byť přímo v podřízenosti armádní skupiny „Heinrici“,³³ byl nadto dislokován oddíl stíhačů tanků pozemního vojska 744, protiletadlový útočný pluk 2 a ještě jeden svazek stíhačů tanků, který je obtížně identifikovat, ale který s největší pravděpodobností do bojů nezasáhl.³⁴

Mimo těchto čtyř divizí se k Moravské Ostravě, jak bylo uvedeno výše, přesunovala 16. tanková divize (16. Panzer-Division). V den zahájení bitvy o Moravskou Ostravu se nacházela v prostoru Gorzyc, asi 10 km severně od Bohumína.³⁵ Divizi velel genmjr. Dietrich von Müller, který měl k dispozici tankový pluk 2 o dvou tankových oddílech (praporech), které však měly dohromady jen pět rot místo osmi, motorizovaný pluk 64 a pluk tankových granátníků Jüteborg, každý o dvou praporech, pluk motorizovaného dělostřelectva 16 o třech oddílech, každý přitom o třech bateriích. Součástí divize byly kromě divizních jednotek obrněný průzkumný oddíl 16, oddíl stíhačů tanků 16, protiletadlový oddíl pozemního vojska 274 a obrněný ženíjný prapor 16.³⁶

Oproti tomu 8. tanková divize (8. Panzer-Division), která se rovněž nacházela na přesunu k Moravské Ostravě, dosáhla v den zahájení sovětské ofenzívy prostoru severozápadně od města Jelenia Góra. Divizi velel genmjr. Heinrich-Georg Hax. Její hlavní bojovou sílu představoval tankový pluk 10, který měl dva tankové oddíly, dva pluky tankových granátníků 28 a 98, každý o dvou praporech, obrněný průzkumný oddíl 8, obrněný dělostřelecký pluk 80, který tvořily tři oddíly, oddíl stíhačů tanků 43 a motorizovaný oddíl protiletadlového dělostřelectva 286 o čtyřech bateriích.³⁷

Posledně dvě uvedené divize podléhaly gen. W. Nehringovi, veliteli XXIV. tankového sboru; samotné velitelství sboru však na moravskoostravské bojiště dorazilo až 12. března 1945, třetí den bitvy, a usídlilo se v Dětmarovcích. Vyjma štábních jednotek se v jeho podřízenosti nacházel ještě sborový

³³ <http://wwii.germandocsinrussia.org/de/nodes/6247-findbuch-12470-heeresgruppe-don-s-d-2-aufstellung-nordukraine-mitte-2-aufstellung-1943-1945> [cit. 30. 6. 2019].

³⁴ Zřejmě se jedná o oddíl stíhačů tanků 3, který se skládal ze tří stíhacích skupin. TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Zweiter Band. *Die Landstreitkräfte 1–5*. Osnabrück 1973, s. 176.

³⁵ BA-MA, RH 2-OST/2529 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav k 10. 3. 1945 večer.

³⁶ BA-MA, RH 2/1120b – 16. Panzer-Division (neu); BA-MA, RH 10/153 – 16. tanková divize (6. 3. 1945); TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Vierter Band. *Die Landstreitkräfte 15–30*. Osnabrück 1976, s. 35–37.

³⁷ TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Dritter Band. *Die Landstreitkräfte 6–14*. Osnabrück 1974, s. 99–100.

pluk obrněných fyzilírů 79 o dvou praporech.³⁸ Poté, co všechny součásti XXIV. tankového sboru dorazily k Moravské Ostravě, utvořily tzv. bojovou skupinu „Nehring“ (Kampfgruppe „Nehring“).³⁹ Její samotné bojové nasazení, jak bude dále uvedeno, bylo přitom poněkud neobvyklé, neboť skupina nedisponovala vlastním úsekem fronty, nýbrž se o něj dělila s LIX. armádním sborem. Tato skutečnost znamená, že bojová činnost obou sborů musela být koordinována vyšším stupněm velení, tedy přímo genplk. G. Heinricim.

Dalším sborem, jehož pásmo proťal sovětský úder, byl XXXXIX. horský sbor (XXXXIX. Gebirgskorps) gen. horského vojska Karla von Le Suire; ten si zřídil své velitelství v obci Zwardoń na dnešních polsko-slovenských hranicích. Úsek sboru se v délce asi 170 km táhl od míst styku s LIX. armádním sborem přes Żywiec a prostor obce Jablönka k Nízkým Tatrám. Do vlastní bitvy bylo vtaženo jen jeho levé křídlo, zatímco větší část jeho operačního prostoru o třech divizích čelila 18. armádě, která zasazovala pomocný úder.

Toto levé křídlo tvořila 3. horská divize (3. Gebirgs-Division), jejíž úsek se rozprostíral v šířce asi 22 km od řeky Hłownica po obec Szczyrk, která se nachází necelých 20 km jihovýchodně od města Skoczów; značné rozpětí jejího úseku bylo dáno tím, že polovina frontového pásma divize, která se nacházela ve Slezských Beskydech, byla s ohledem na horský charakter terénu bráněna jen nesouvisle. Divizi velel genpor. Paul Klatt a v její sestavě se nacházely zejména pluky horských myslivců 138 a 144, každý o třech praporech, průzkumný oddíl 83, horský dělostřelecký pluk 112 o třech oddílech, oddíl stíhačů tanků 95 a horský ženijní prapor 83.⁴⁰

Poznání početní síly armádní skupiny „Heinrici“ je vzhledem k absenci podkladů možné provést pouze kvalifikovaným odhadem. Pokud se zanedbají počty štábů sborů a svazky, které podléhaly velení týlového prostoru, a pokud se přijme za výchozí fakt, že se německé jednotky v průměru nacházely na dvoutřetinovém stavu,⁴¹ lze její sílu v úseku, kam 10. března 1945 dopadl sovětský úder, odhadnout na necelých 70 000 mužů.⁴²

³⁸ BA-MA, RH 2-OST/6533 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 12. 3. 1945 večer; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen*, Bd. 6, s. 49.

³⁹ *Kriegstagebuch des OKW*, Bd. 4/2, s. 1173.

⁴⁰ LUCAS, James: *Hitlerovy horské jednotky*. Praha 2001, s. 209; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen*, Bd. 2, s. 169–170.

⁴¹ BA-MA, RH 10/145 – 19. tanková divize (1. 4. 1945); BA-MA, RH 10/154 – 17. tanková divize (1. 3. 1945, 1. 4. 1945); BA-MA, RH 10/156 – 19. tanková divize (1. 2. 1945, 1. 3. 1945).

⁴² Tabulkové stavy divizí byly následující. Pěší divize (tzv. typu 45) měla necelých 12 000 mužů, lidových granátníků kolem 14 000 a horská divize mezi 13 050 a 14 100. MÜLLER-HILLEBRAND, Burkhard: *Das Heer 1933–1945. Band 3. Die Blitzfeldzüge 1939–1941. Der Zweifrontenkrieg*. Darmstadt 1969, s. 227; THOMAS, Nigel: *Německá armáda za druhé světové*

Přesnější údaje jsou k dispozici pro počty obrněné techniky. Existuje totiž soupis tanků a samohybných děl skupiny armád „Střed“, který zachycuje situaci ke dni 5. března 1945. Je tudíž možno uvést, že v místech sovětského útoku měli Němci 89 strojů; kromě 24 tanků, z nichž bylo 13 typu IV (Panzer IV) a 11 „Panterů“ (Panzer V), se jednalo o 24 útočných děl III (Sturmgeschütz III), 37 „Hetzerů“ (Jagdpanzer 38) a čtyři útočná děla typu IV (Sturmgeschütz IV). Po příjezdu 8. tankové divize se celkové počty navýšily o 19 tanků, z nichž bylo deset typu IV, devět „Panterů“ a čtyři stíhače tanků „Hetzer“;⁴³ celkem tedy na 112 strojů.

Letecká válka sice není předmětem studie, pro úplnost se však uvádí, že podporu ze vzduchu zajišťovala armádní skupině „Heinrici“ vzdušná flotila 6, konkrétně její VIII. letecký sbor (VIII. Fliegerkorps) gen. letectva Hanse Seidemanna. Přítomnost VIII. leteckého sboru má i svůj symbolický rozměr, neboť se jednalo o útvar, který byl zformován ve slezském Opolí. Z jeho sestavy byla obranou moravskoostravského prostoru pověřena 3. letecká divize (3. Flieger-Division) genmjr. Sigismunda von Falkensteina, kterou tvořily dvě průzkumné skupiny (3, 15), jedna stíhací eskadra (6) a tři bitevní eskadry (2, 4, 77); v její sestavě bylo později, k 1. dubnu 1945, 204 letounů.⁴⁴

Německou protivzdušnou obranu zajišťoval I. protiletadlový sbor (I. Flakkorps), respektive jeho 11. protiletadlová divize.⁴⁵

Na sovětské straně disponoval 4. ukrajinský front arm. gen. I. J. Petrova třemi pozemními a jednou leteckou armádou a 126. lehkým horským střeleckým sborem, který tvořil jeho zálohu.

Pravé křídlo frontu představovala 38. armáda, jíž velel genplk. K. S. Moskalenko a jejíž frontový úsek se rozkládal na jih od města Žory po Vislu u města Strumień, přičemž disponovala pěti sbory; těmi byly od severu na jih 101. střelecký sbor, který tvořila přinejmenším 70. gardová střelecká a 183.

války. Brno 2007, s. 10, 168–169; ROSADO, Jorge – BISHOP, Chris: *Tankové divize německé armády 1939–1945. Identifikační příručka*. Praha 2006, s. 8–9. Pro tankové divize jsou k dispozici přesnější údaje. Osmá tanková divize měla k 1. 3. 1945 14 575 mužů, 16. tanková pak k 1. 4. 1945 11 457. BA-MA, RH 10/147 – 8. tanková divize (1. 3. 1945); BA-MA, RH 10/156 – 16. tanková divize (1. 4. 1945).

⁴³ <http://www.ii.germandocsinrussia.org/de/nodes/6247-findbuch-12470-heeresgruppe-don-s-d-2-aufstellung-nordukraine-mitte-2-aufstellung-1943-1945> [cit. 30. 6. 2019].

⁴⁴ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 10. 3. 1945; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945. Vierzehnter Band. Die Landstreitkräfte: Namensverbände/Die Luftstreitkräfte (Fliegende Verbände)/Flakeinsatz im Reich 1943–1945*. Osnabrück 1980, 376–179; <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SeidemannH.htm> [cit. 23. 8. 2019].

⁴⁵ PLAVEC, Michal: *Letecká válka nad Opavskem*. In: ŠVÁBENICKÝ, František a kol.: *Troppau 1945. Opava v roce nula*. Opava 2017, s. 143–145.

střelecká divize; 127. lehký horský střelecký sbor, jemuž podléhala 3. horská střelecká, 69. horská střelecká a 70. horská střelecká brigáda; a 67. střelecký sbor a jeho 340. střelecká a 129. gardová střelecká divize. Ve druhém sledu byl zasazen 52. střelecký sbor, v jehož sestavě němečtí zpravodajci identifikovali 140. střeleckou, 211. střeleckou a 305. střeleckou divizi. Dislokaci posledního svazku, 95. střeleckého sboru, který tvořila 2. gardová vzdušná výsadková a 351. střelecká divize, nelze s jistotou určit, je však pravděpodobné, že se nacházel v prostoru města Žory. Nejistota je rovněž dislokace 5. mechanizovaného sboru, který tvořil zálohu armády.⁴⁶

Mezi městem Strumień a dnešní polsko-slovenskou hranicí v prostoru Oravských Beskyd se nacházela 1. gardová armáda genplk. A. A. Grečka. Postavení jejích tří sborů bylo zřejmě následující. Na jejím pravém křídle se nacházel 107. střelecký sbor, který tvořila 305. střelecká a 167. střelecká divize, případně též 129. gardová střelecká a 161. střelecká divize a 713. průlomová brigáda. Ve středu sestavy jižně od pásma rybníků se nacházel 11. střelecký sbor s 276. střeleckou a 30. střeleckou divizí. Poslední svazek, 3. horský střelecký sbor, který tvořila 318. horská střelecká, 242. horská střelecká a 128. gardová horská střelecká divize, se nacházel na pravém křídle armády.⁴⁷

V záloze armády se v obci Ligota, zhruba 10 km od fronty, a to naproti postavení německé 3. horské divize, nacházela 1. československá samostatná tanková brigáda. Její umístění bylo zvoleno tak, aby mohla postupovat buď společně se 107. střeleckým sborem, který měl útočit na Těšín ze severu, anebo s 11. střeleckým sborem, který měl přes Skoczów dojít k Těšínu z jihu, respektive jihozápadu.⁴⁸

Vzdušnou podporu 4. ukrajinskému frontu zajišťovala 8. letecká armáda, již velel genpor. letectva Vasilij Nikolajevič Ždanov. Letecká armáda se skládala ze dvou leteckých sborů, 8. bitevního leteckého o 224. bitevní letecké a 227. bitevní letecké divizi, a 10. stíhacího leteckého sboru o 10. gardové letecké stíhací a 15. gardové letecké stíhací divizi.⁴⁹

V případě celkových sil 4. ukrajinského frontu jsou k dispozici údaje odborné literatury, která čerpala ze sovětských zdrojů. Podle nich měl celkem 240 000 mužů, 2900 děl a minometů, 184 tanků a samohybných děl, z nich 65 náleželo 1. československé samostatné tankové brigádě, a nakonec

⁴⁶ BA-MA, RH 2-OST/6561 – Mapa skupiny armád „Střed“, situace 24. 3. 1945 večer; ČEJKA, Eduard: *Ostravská operace – velitelé, svazy, svazky a útvary 4. ukrajinského frontu*. In: Ostrava 13. Ostrava 1985, s. 25–26.

⁴⁷ BA-MA, RH 2-OST/6561 – Mapa skupiny armád „Střed“, situace 24. 3. 1945 večer; ČEJKA, E.: *c. d.* s. 20.

⁴⁸ TVARŮŽEK, B. a kol.: *c. d.*, s. 60.

⁴⁹ ČEJKA, E.: *c. d.*, s. 29–30.

410 letounů.⁵⁰ Tato čísla však neříkají nic o tom, jaká byla síla svazků v místě hlavního průlomů. To je možné také pouze odhadovat. Za předpokladu, že stav naplněnosti sovětských divizí činil asi 50 % a s ohledem na skutečnost, že Rudá armáda disponovala v prostoru města Strumień 21 střeleckými divizemi a jednou průlomovou brigádou a v záloze jednou tankovou brigádou a jedním mechanizovaným a jedním lehkým horským sborem, mohlo se jednat asi o asi 110 000 příslušníků prvosledových a dalších necelých 35 000 příslušníků záložních svazků.⁵¹ Celkem se tedy jednalo o zhruba 145 000 mužů; s ohledem na limitované možnosti německého zpravodajství nelze předpokládat, že by odhalilo všechny sovětské svazky; uvedené množství tedy bude představovat minimální údaj. I tak se ale Rudé armádě podařilo v místě hlavního průlomů dosáhnout převahy v živé síle v poměru 2,1 ku 1.

4 Počátek sovětské ofenzívy (10. až 14. března 1945)

Krátce předtím, než Rudá armáda zahájila moravskoostravskou operaci, stáhlo velení armádní skupiny „Heinrici“ vojska 75. pěší a 253. pěší divize a 544. divize lidových granátníků na druhou linii a v přední ponechala jen jednotky bojového zajištění.⁵² K tomu došlo s největší pravděpodobností kolem 4.00 hodiny ranní (středoevropského času).⁵³ Zanedlouho poté, v 5.30 hodin, byla zahájena sovětská dělostřelecká příprava; ta byla, i podle hodnocení Němců, velmi intenzivní.⁵⁴ V 6.50 hodin pak vyrazila do útoku pěchota⁵⁵ za podpory tanků.⁵⁶

⁵⁰ TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 60, 62.

⁵¹ Podle záměru sovětského velení mělo být před operací dosaženo naplnění střeleckých divizí na minimálně 4500 až 5000 mužů. TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 96. Přitom 1. československá samostatná tanková brigáda měla k 15. 3. 1945 celkem 1489 příslušníků. BYSTRICKÝ, Jozef: *1. čs. armádní zbor v ZSSR a jeho účast na oslobodování Slovenska 1944–1945*. Bratislava 2004, s. 324, dok. č. 72.

⁵² HRBEK, J. – SMETANA, V. a kol.: *c. d.*, s. 154.

⁵³ AHLFEN, Hans von: *Bitva o Slezsko 1944–1945*. Praha 2013, s. 210–215; MOSKALENKO, K. S.: *c. d.*, s. 507–509.

⁵⁴ Srovnej: BA-MA, RL 7-VI/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 10. 3. 1945.

⁵⁵ Údaje zahájení útoku se v literatuře liší. V případě nástupu pěchoty se uvádí časy 5.30 hodin, 6.50 hodin a 8.50 hodin. Příčinou je zřejmě rozdíl mezi středoevropským (berlínským) a moskevským časovým pásmem. HRBEK, J. – SMETANA, V. a kol., *c. d.*, s. 153; TVARŮŽEK, B. a kol.: *c. d.*, s. 58; Týž, *c. d.*, s. 80.

⁵⁶ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 10. 3. 1945. Oproti tomu československá historiografie argumentuje, že pro špatné počasí nebyly tanky nasazeny vůbec. TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 83.

Zahájení operace významným způsobem ovlivnilo počasí. V ranních a dopoledních hodinách totiž vydatně sněžilo. Jak vzpomínal velitel 38. armády, genplk. K. S. Moskalenko, „Zesílil vítr, obloha se pokryla hustými nízkými mraky, začal padat sníh, a nakonec nastala vánice. Viditelnost byla už jen 100–200 metrů. Mířidla, dalekohledy, periskopické dalekohledy – všechno bylo plné sněhu.“⁵⁷ Během dne se poněkud oteplilo a sníh vystřídal déšť. To ve svém důsledku situaci ještě zhoršilo, neboť terén rychle rozmokl, jednak tajícím sněhem, jednak dešťovými srážkami. Počasí tudíž zcela vyloučilo z boje letectvo, což bylo zvláště citelné, neboť v počtech strojů měla Rudá armáda asi dvojnásobnou převahu, a ztěžovalo přesun těžké vojenské techniky.⁵⁸

Úder 4. ukrajinského frontu dopadl na pozice všech čtyř divizí LIX. armádního sboru a do úseku 3. horské divize XXXIX. horského sboru. Svazkům 38. armády, které směřovaly na Moravskou Ostravu, se podařilo probít se německým obranným pásmem a získat několik kilometrů půdy. V úseku 68. pěší divize vytlačila vojska 4. ukrajinského frontu německé obránce, kteří byli nuceni ustoupit asi o tři kilometry na západ. Obdobně tomu bylo v prostoru, který bránila 75. pěší divize. Zde do rukou Rudé armády přitom padly obce Warszowice a Pawłowice, které se nacházejí asi 6 km, respektive 9 km jižně od Žor. V postavení 253. pěší divize pronikla sovětská vojska do hloubky asi 3 km, ovládla obec Jarząbkowice, ale zastavila se na východním okraji Golasovic.⁵⁹

Nejvíce území, a to až do hloubky 8 km, získala Rudá armáda v prostoru jižně od města Strumień, který bránila 544. divize lidových granátníků. Sem směřoval úder 1. gardové armády, která rozvíjela útok na Těšín. Během něj Sověti dobyli obce Zaborze a Czuchów, ale Drogomyśl, která se rozkládá asi 5 km na jih od města Strumień, se jim ovládnout nepodařilo. Němci tak i nadále disponovali předmostím na pravém břehu Visly, které pro ně mělo význam jako předsunutá obrana. Je nicméně nutno podotknout, že Sověty získané území se nacházelo v sevření z jedné strany Vislou a ze strany druhé pásmem rybníků a neumožňovalo další rozvíjení útoku. Na pravém křídle sestavy německých vojsk, v pásmu 3. horské divize, se 1. gardové armádě

⁵⁷ MOSKALENKO, K. S.: *c. d.*, s. 506.

⁵⁸ TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 80.

⁵⁹ BA-MA, RH 2-OST/6529 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 10. 3. 1945 večer; BA-MA, RL 7-VI/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 10. 3. 1945.

podarilo ovládnout nevelký prostor severně od silnice na Skoczów, kde přešla do jejich rukou obec Łazy.⁶⁰

Během prvního dne bitvy o Moravskou Ostravu se sovětským silám podařilo proniknout německými liniemi do hloubky, která v průměru nepřesahovala tři kilometry, a ovládnout šest nevelkých vesnic. Rozhodující nicméně byla skutečnost, že se jí nepodařilo prorazit obranou armádní skupiny „Heinrici“.⁶¹ Nepatrný zisk tak byl v příkrém kontrastu s rozsahem příprav i vůči očekávané hloubce průniku. Mezi příčiny sovětského neúspěchu z prvního dne patří absence momentu překvapení jako důsledek toho, že německé velení správně odhadlo sovětské záměry. Stažením se do týlu byly prvosledové jednotky ušetřeny větších škod, což znamenalo, že německá vojska nebyla dělostřeleckou palbou oslabena a mohla vést obranné boje fakticky od okamžiku, kdy sovětská pěchota vyrazila ke zteči. Z tohoto důvodu byly útoky na řadě míst, především pak na křídlech útoku, záhy odraženy.

První den bitvy o Moravskou Ostravu byl současně dobou, kdy německé velení provádělo změny v podřízenosti. Vyjma přesunu 8. tankové divize, která již dosáhla prostoru Baborówa, byl ze sestavy armádní skupiny „Heinrici“ vyčleněn LVI. tankový sbor včetně obou jeho divizí.⁶² Za tímto krokem se zřejmě skrývá záměr, aby se zkrácením levého křídla mohla vojska genplk. G. Heinrichiho plně soustředit na bitvu o Moravskou Ostravu, zatímco jeho levý soused, 17. armáda gen. pěchoty Friedricha Schulzeho, mohla převzít větší část tíhy očekávaných bojů v prostoru města Grodków.

Zahájení bitvy o Moravskou Ostravu tak mohl genplk. G. Heinrich hodnotit uspokojivě, byl si však vědom, že se jedná teprve o začátek.⁶³ S ohledem na nevalný úspěch Rudé armády, byl připraven na to, že následujícího dne bude její ofenzíva rozvíjena.⁶⁴ Aby se této hrozbě postavil, rozhodl, že jemu podřízené sbory ještě během noci z 10. na 11. března 1945 přejdou do protiútoku.⁶⁵ Nejúspěšněji si během nich počínala 3. horská divize XXXIX.

⁶⁰ BA-MA, RH 2-OST/6529 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 10. 3. 1945 večer; TVARŮŽEK, B.: c. d., s. 83.

⁶¹ „Die Angriffe wurden zum Teil abgewehrt, zum Teil in der Tiefe des HKF (Hauptkampflinie) aufgefangen.“ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 10. 3. 1945.

⁶² BA-MA, RH 2-OST/6529 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 10. 3. 1945 večer.

⁶³ Srovnej: MOSKALENKO, K. S.: c. d., s. 507.

⁶⁴ „Bei H. Gr. Mitte ist mit starker Fortsetzung der heute nach starker Artl.-Vorbereitung angelaufenen Angriffe im Raume Schwarzwasser zu rechnen.“ BA-MA, RL 7-VI/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 10. 3. 1945.

⁶⁵ MOSKALENKO, K. S.: c. d., s. 509.

horského sboru, která v prostoru jihovýchodně od pásma rybníků vrátila frontovou linii na dřívější postavení a znovu ovládla Łazy.⁶⁶

Německý protiútok dočasně paralyzoval Rudou armádu, takže ta byla schopna pokračovat ve svém ofenzivním úsilí až druhého dne v odpoledních hodinách. Do útoku přešla po 35minutové dělostřelecké přípravě ve 14.35 hodin, a to na celém úseku fronty.⁶⁷ Nicméně ani poté, byť byly útoky podpořeny tanky,⁶⁸ se ji nepodařilo německou obranu prorazit. V úseku 75. pěší a 253. pěší divize vybojovala jen nevelké území o maximální hloubce asi jednoho kilometru. A v pásmu, které zastávala 544. divize lidových granátníků, byla dokonce nucena ustoupit. Koneckonců síla útoku, jak zaznamenali Němci, byla nižší než předchozího dne.⁶⁹ Jestliže první den sovětské ofenzívy přinesl jen nepatrný zisk, výsledek druhého dne byl pro 4. ukrajinský front ještě slabší, neboť z operačního hlediska zůstala válečná fronta nehnutě stát.⁷⁰

Až třetí den ofenzívy, 12. březen 1945, se patová situace částečně zvrátila. Vojska 4. ukrajinského frontu znovu přešla do prudkých útoků. Na levém břehu Visly se těžiště sovětského úsilí nacházelo v úseku 75. pěší divize, kde také Rudoarmějci dosáhli největšího úspěchu. Jejich úder přitom směřoval na severozápad v linii obcí Rychuľd, Golasowice, Ruptawiec a Dębina a podporovalo jej 50 až 60 tanků.⁷¹ Podařilo se jim probít se do hloubky asi 7,5 km, a to v šířce kolem 8 km, přičemž posunuli válečnou frontu až na severovýchodní okraj obce Ruptawa – a přiblížili se k českému území na asi 5 km. Dobyli přitom řadu obcí, mezi jinými Pniówek, všechny tři Bzie (Górne, Dolne, Zameckie) a Ruptawiec. Znamená to, že pronikly do míst dnešního předměstí Jastrzębie-Zdrój. Ustupovalo též pravé křídlo 75. pěší a levé křídlo 253. pěší divize. Nevelký kus území severovýchodně od obce Rychuľd při Visle ztratila i 544. divize lidových granátníků. Tu přitom téhož dne posílil jeden pluk 68. pěší divize. Naproti tomu útoky na pravém břehu Visly proti 3. horské divizi byly všechny odrazeny.⁷²

V odpoledních a podvečerních hodinách přeložilo sovětské velení tíhu úderu na pravé křídlo průlomu. Zde se Rudé armádě podařilo postoupit

⁶⁶ BA-MA, RH 2-OST/6531 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 11. 3. 1945 večer; AHLFEN, H. von: *c. d.*, s. 210–215.

⁶⁷ TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 83.

⁶⁸ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 11. 3. 1945.

⁶⁹ BA-MA, RL 7-61/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 11. 3. 1945.

⁷⁰ BA-MA, RH 2-OST/6531 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 11. 3. 1945 večer.

⁷¹ BA-MA, RL 7-61/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 12. 3. 1945.

⁷² BA-MA, RH 2-OST/6533 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 12. 3. 1945 večer; BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 12. 3. 1945.

do prostoru obce Borynia, asi 5 km jihozápadně od Žor. Protiútok, který vedla 75. pěší divize, se pak protáhl do nočních hodin, aniž by vedl ke změně situace na bojišti.⁷³

Průnik sovětských vojsk, který svou hloubkou i šířkou významně změnil situaci na bojišti, však měl jen nevelkou šanci na další rozvíjení. Směřoval totiž do míst soustředění dvou tankových divizí; v prostoru obce Połomia, asi 5 km severozápadně od dnešního města Jastrzębie-Zdrój, byla dislokována 8. tanková divize, v prostoru Fryštátu pak 16. tanková divize.⁷⁴

Přesun 16. tankové a 8. tankové divize má kromě svého operačního rozměru rovněž aspekt geografický. Vždyť zatímco 9. března 1945 se obě divize včetně velitelství XXIV. tankového sboru nacházely v Dolním Slezsku, o tři dny později, 12. března 1945, již zaujaly pozice v týlu fronty u Moravské Ostavy; to znamená, že oba svazky za tuto dobu urazily kolem 260 km.⁷⁵

Německé velení vyhodnotilo situaci, která panovala na bojišti ve večerních hodinách 12. března 1945, tak, že Sověti budou zamýšlet dosažený průnik dále rozvíjet. Z tohoto důvodu přešla následujícího dne armádní skupina „Heinrici“ do dalšího protiútku. Ten vedla 75. pěší divize, která zasazovala úder na severním křídle sovětského průniku, a 16. tanková divize, která se přesunula na frontu z části do prostoru obce Ruptawiec na jižní křídlo sovětského průniku, z části do prostoru obce Rychold při břehu Visly. Útok přitom měla rozvíjet z prvně uvedeného prostoru, a to směrem na sever do boku pronikajících vojsk. Z obou svazků byla nicméně úspěšnější 75. pěší divize, která zatlačila sovětská vojska do těsné blízkosti Pniówku, jen asi 2 km od místa, odkud 10. března 1945 vyšel útok Rudoarmějců.⁷⁶ Přestože německé velení při hodnocení výsledku protiútku vyzvedlo skutečnost, že se podařilo získat část území a oslabit Rudou armádou,⁷⁷ pro následující vývoj je rozhodující, že nedokázalo přimět 4. ukrajinský front, aby se vzdal iniciativy a aby ustoupil na výchozí pozice.

Dne 14. března 1945, po třech dnech soustředění v týlu fronty, rozhodlo německé velení zasadit do prostoru sovětského průniku rovněž 8. tankovou divizi, a přisunout další posily, a to konkrétně 4. horskou divizi, jež zauja-

⁷³ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 12. 3. 1945.

⁷⁴ BA-MA, RH 2-OST/6533 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 12. 3. 1945 večer; BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 12. 3. 1945.

⁷⁵ BA-MA, RH 2-OST/2527 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 9. 3. 1945 večer; BA-MA, RH 2-OST/6531 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 11. 3. 1945 večer.

⁷⁶ BA-MA, RH 2-OST/6535 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 13. 3. 1945 večer.

⁷⁷ „[...] zerschlugen Bereitstellung des Feindes [...].“ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 13. 3. 1945.

la pozice severně od Fryštátu.⁷⁸ Přesunutí horalů je první indicií toho, že 18. armáda, která vedla boje na Slovensku, nebyla schopna plně dostát svého úkolu, tedy vázáním německých sil zabránit jejich přeložení na moravsko-ostravské bojiště.

Čtvrtá horská divize (4. Gebirgs-Division) byla tedy již druhým horským svazkem, který se nacházel na moravskoostravském bojišti. Hlavní bojovou silou divize, které velel z pověření plk. Robert Bader, představovaly dva pluky horských myslivců 13 a 91, každý o třech praporech, průzkumný oddíl 94, horský dělostřelecký pluk 94, jemuž z původních čtyř oddílů zůstaly tři, horský oddíl stíhačů tanků 94 a horský ženijní prapor 94.⁷⁹

Téhož dne podnikla vojska 4. ukrajinského frontu další pokus prorazit německou obranu,⁸⁰ na který však armádní skupina „Heinrici“ znovu odpověděla zahájením protiútoků. Ten byl, obdobně jako předchozího dne, veden především bojovou skupinou „Nehring“. Osmá tanková divize mezitím převzala část úseku 75. pěší divize, a to od místa styku s 68. pěší divizí v prostoru východně Krzyżowic po prostor na západ od obce Pniówek, tedy v šířce asi tři kilometrů. Na jižním křídle pak byla 16. tanková divize posílena sborovým plukem obrněných fyzilírů 79, který sám byl doplněn dalšími jednotkami.⁸¹

Přestože se jednalo již o druhý protiútok tankové skupiny, ani tentokrát se jí nepodařilo zatlačit útočníka na výchozí pozice. Rovněž územní zisk Němců byl zcela marginální, neboť se jim podařilo získat pouze dvě obce, Ruptawiec a Bzie Dolne.⁸² Až na tuto drobnost byl průběh fronty totožný se situací předchozího dne. Německé velení nicméně i tentokrát kladně hodnotilo výsledek protiútoků, oceňovalo, že vázal síly Rudé armády a zabránil jejímu dalšímu pronikání.⁸³

5 Patová situace (15. až 23. března 1945)

Soustředit se na vedení protiútoků ve dnech 13. a 14. března 1945 umožnila německému velení skutečnost, že vyjma bojů o Vratislav panoval

⁷⁸ BA-MA, RH 2-OST/6537 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 14. 3. 1945 večer.

⁷⁹ LUCAS, J.: c. d., s. 210; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen*. Bd. 2, s. 237–238.

⁸⁰ *Kriegstagebuch des OKW*, Bd. 4/2, s. 1171.

⁸¹ BA-MA, RH 2-OST/6537 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 14. 3. 1945 večer.

⁸² BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 14. 3. 1945.

⁸³ „[...] gelang es durch eigene Gegenangriffe starke Feindkräfte zu binden und die mit Pz.-Unterstützung geführten Angriffe der Bolschewisten abzuwehren.“ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 14. 3. 1945.

na ostatních úsecích fronty skupiny armád „Střed“ relativní klid. V této době se totiž 1. ukrajinský front připravoval na zahájení hornoslezské operace. Ta následně 15. března 1945 dopadla dílem na pozici 17. armády, dílem na levé křídlo skupiny armád „Heinrici“, konkrétně do úseku XI. armádního sboru.

Ve stejný den, kdy byla spuštěna hornoslezská operace, převzala iniciativu rovněž vojska 4. ukrajinského frontu a obnovila ofenzivní činnost. Zahájení další etapy bojů přitom doprovázela silná dělostřelecká příprava.⁸⁴ Těžiště sovětského úsilí se nacházelo v jižním úseku dosaženého průlomu, a to v desetikilometrovém pásmu mezi obcemi Ruptawa a Rychuľd.⁸⁵ A tak zatímco severní křídlo frontového výběžku zůstávalo nehnuté stát, na jižním křídle byla německá vojska nucena ustoupit. Do sovětských rukou padly Gołasowice a Pielgrzymowice v úseku 16. tankové divize a Rychuľd v úseku 253. pěší divize; svazky sovětské 38. armády se tak přiblížily na necelých deset kilometrů severovýchodním směrem k dnešní Karvině. Oproti tomu 544. divize lidových granátníků a 3. horská divize, které čelily 1. gardové armádě, držely své pozice, a to již čtvrtým dnem za sebou, nehnuté.⁸⁶ Tuto skutečnost lze interpretovat tak, že sovětské úsilí se omezovalo výhradně na nevelký úsek fronty, který náležel 38. armádě.

Přestože 15. března 1945 zintenzivnila útočná činnost 4. ukrajinského frontu, odhodlalo se německé velení provést následujícího dne přeskupení svých sil. A tak zatímco 16. tanková divize se vyvázala z kontaktu s nepřítelem, zaujala její postavení 4. horská divize. Důvodem, že byla zasazena na frontu až čtvrtého dne svého přeložení na moravskoostravské bojiště, byla skutečnost, že její přesun byl rozložen do delšího časového úseku. Vždyť ještě 16. března 1945 se v týlu fronty nacházely dva její prapory. Úsek 4. horské divize se přitom rozkládal právě v místech hlavního sovětského náporu, tedy mezi obcemi Ruptawiec a Pielgrzymowice. Boje tohoto dne zde ale nevedly k žádné zásadní změně. V dopoledních hodinách spustila Rudá armáda řadu nepřítis prudkých útoků, které byly odrazeny. Pouze v prostoru Pielgrzymowic se jejím svazkům, zřejmě se jednalo o 211. střeleckou divizi, podařilo dosáhnout nevelkého územního zisku. Na to však LIX. armádní sbor odpověděl protiútokem, který pokračoval až do pozdních večerních hodin.⁸⁷

Patová situace na bojišti a zřejmé zažehnání hrozby průniku sovětských vojsk přes obrannou linii LIX. armádního sboru byl důvodem, proč byla

⁸⁴ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 15. 3. 1945.

⁸⁵ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 15. 3. 1945.

⁸⁶ BA-MA, RH 2-OST/6540 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 15. 3. 1945 večer.

⁸⁷ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 16. 3. 1945; BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 16. 3. 1945.

následujícího dne, 17. března 1945, celá bojová skupina „Nehring“ stažena z prostoru Moravské Ostravy. Mířila přitom do Města Albrechtic na hornoslezské bojiště, kde společně s 16. tankovou divizí, která již 16. března 1945 dosáhla Hlubčic,⁸⁸ byla pověřena zastavit rychle pronikající vojska 1. ukrajinského frontu. Znamená to tedy, že navzdory faktu, že útočná činnost Rudé armády ve směru na Moravskou Ostravu neskončila, bylo německé velení schopno odtud vyvazovat bojové svazky k posílení jiných úseků fronty.

Přestože stávající zisky 4. ukrajinského frontu byly nevelké, nepolevil ani 17. března 1945 v útočné činnosti. Její těžiště se znovu nacházelo na levém křídle dosaženého průlomu, ve směru na obec Pruchna.⁸⁹ Zde také 38. armáda zaznamenala svůj jediný územní zisk na úkor 253. pěší divize, když postoupila necelé dva kilometry na jihozápad v prostoru jižně od Pielgrzymowic.⁹⁰ Německé velení nicméně znovu zaregistrovalo, že rozsah útoku byl oproti předchozím slabší. Tuto skutečnost si vysvětlovalo vysokými ztrátami, které Rudá armáda utrpěla v předchozích dnech.⁹¹ Snížení sovětského tlaku umožnilo genplk. G. Heinricimu uskutečnit další přeskupování. Ten den došlo konečně ke spojení všech součástí 4. horské divize a 78. pěší a 8. tanková divize si mezi sebou prohodily pozice.⁹²

Své útoky rozvíjel 4. ukrajinský front i následujícího dne. Mířily přitom obdobně jako předtím na jihozápad, a to do prostoru obcí Rychulď a Pielgrzymowice, který bránila 253. pěší divize, ale též na severozápad na obec Dębina, do prostoru 8. tankové divize.⁹³ Útoky však byly, podle německého hodnocení, vedeny pouze slabými silami⁹⁴ a nedosáhly žádných výsledků, nepočítaje zisk asi kilometru půdy v úseku jižně od Pielgrzymowic.⁹⁵ I tentokrát německé velení očekávalo, že v následujících dnech bude Rudá armáda vést další útočnou činnost, a to opět v těchto místech.⁹⁶ Následný vývoj válečné situace měl však prokázat, že tentokrát se genplk. G. Heinrici mýlil.

⁸⁸ BA-MA, RH 2-OST/6545 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 17. 3. 1945 večer.

⁸⁹ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 17. 3. 1945.

⁹⁰ BA-MA, RH 2-OST/6545 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 17. 3. 1945 večer.

⁹¹ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 17. 3. 1945.

⁹² BA-MA, RH 2-OST/6545 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 17. 3. 1945 večer.

⁹³ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 18. 3. 1945.

⁹⁴ „[...] mit schwächeren Kräften [...]“ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 18. 3. 1945.

⁹⁵ BA-MA, RH 2-OST/6548 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 18. 3. 1945 večer.

⁹⁶ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 18. 3. 1945.

To, co nemohl vědět, byla skutečnost, že arm. gen. I. J. Petrov svou ofenzívu pozastavil. Stalo se tak již předchozího dne, 17. března 1945.⁹⁷ Výsledek týdenních bojů byl totiž pro Rudou armádu tristní. V celku se jí podařilo posunout válečnou frontu o několik kilometrů na západ, ale dobytí Moravské Ostravy bylo nadále v nedohlednu. Jejím největším ziskem byl vlom o hloubce asi 8 km, který se vклиňoval do prostoru obce Ruptawa a přibližoval se z jihu k dnešnímu městu Jastrzębie-Zdrój. Nejenomže tedy zdaleka nebyly splněny cíle operace, ale v dobytém prostoru se jí nepodařilo ovládnout ani žádný strategicky významný bod, ani přetnout žádnou důležitou komunikaci.

Boje v prostoru Moravské Ostravy, přestože jejich intenzita nebyla až do 23. března 1945 nijak vysoká, pokračovaly i poté, co 4. ukrajinský front zastavil svou ofenzívu. Přitom ani jedna strana během nich nezaznamenala být jen dílčí úspěch.

Dne 19. března 1945 provedla Rudá armáda několik slabých výpadů, které skončily neúspěšně;⁹⁸ zarážející byla nicméně silná dělostřelecká příprava, která je doprovázela. Z tohoto důvodu bylo velení armádní skupiny „Heinrici“ připraveno následujícího dne na další sérii útoků.⁹⁹ Ta byla skutečně zahájena, ale jen v nevelkém rozsahu v úseku fronty jihovýchodně od města Strumień. Vedla je zřejmě sovětská 237. střelecká divize, která v prostoru obcí Pielgrzymowice a Rychuld zaútočila na postavení německé 253. pěší divize. Prolomit její obranu se jí ale nepodařilo.¹⁰⁰

Následujícího dne, 21. března 1945, bojová činnost Rudé armády takřka ustala.¹⁰¹ Během následujících dvou dnů byla znovu obnovena, nicméně pouze v nevelkém rozsahu, přičemž jednotlivé výpady měly pouze místní význam.¹⁰² Uklidnění na frontě využilo německé velení k provedení dalšího přeskupování svých sil. Dne 20. března 1945 dorazila do prostoru LIX. armádního sboru 715. pěší divize (715. Infanterie-Division), která zaujala dočasné postavení jihozápadně od města Wodzisław Śląski.¹⁰³ Jejím úkolem

⁹⁷ TVARŮŽEK, B.: *c. d.*, s. 84; Týž a kol.: *c. d.*, s. 59; HRBEK, J. – SMETANA, V. a kol.: *c. d.*, s. 154.

⁹⁸ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“ 19. 3. 1945.

⁹⁹ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 19. 3. 1945.

¹⁰⁰ BA-MA, RH 2-OST/6548 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 20. 3. 1945 večer; BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“ 20. 3. 1945; BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 20. 3. 1945.

¹⁰¹ BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 21. 3. 1945.

¹⁰² BA-MA, RH 19-VI/20 – Válečný deník skupiny armád „Střed“, 22. 3. 1945, 23. 3. 1945.

¹⁰³ BA-MA, RH 2-OST/6553 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 20. 3. 1945 večer.

bylo vystřídat 8. tankovou divizi.¹⁰⁴ K vlastnímu převzetí pozic došlo o dva dny později, 22. března 1945. Oproti původnímu záměru však 715. pěší divize zaujala jak úsek tankové divize, tak jejího levého souseda, 75. pěší divize.¹⁰⁵ Pěší divizi s nezvykle vysokým číslem 715 tvořily tři granátnické pluky 725, 735 a 774, každý o dvou praporech, prapor fyzilírů 715, dělostřelecký pluk 671 o třech oddílech, oddíl stíhačů tanků 715 a ženijní prapor 715, respektive další divizní jednotky. Velitelem divize byl genmjr. Hanns von Rohr.¹⁰⁶

Účelem přeskupení bylo uvolnit svazky k posílení obrany hornoslezského bojiště, kde se situace pro armádní skupinu „Heinrici“ vyvíjela obzvláště kriticky. Za velitelstvím XXIV. tankového sboru a 16. tankovou divizi tak následovala 8. tanková a 75. pěší divize; prvně uvedená byla přesunuta západně od Krnova, druhá pak do prostoru Baborówa. Sledují-li se přesuny bojových svazků, je zřejmé, že německé velení bylo schopno rychle reagovat na aktuální vývoj válečné situace. Není přitom bez významu, že posílení armádní skupiny „Heinrici“ o 8. a 16. tankovou divizi se dělo na úkor 4. tankové armády; naopak 715. pěší divize byla přisunuta z rezervy skupiny armád „Střed“.¹⁰⁷

Poslední významnější změnou v německém vojsku bylo přeznačení armádní skupiny „Heinrici“ na 1. tankovou armádu dnem 22. března 1945. Důvodem bylo přeložení stávajícího velitele, genplk. G. Heinricha, na berlínské bojiště a jeho nahrazení gen. W. Nehringem, dosavadním velitelem XXIV. tankového sboru.¹⁰⁸

6 Závěr

Hodnotí-li se první etapa bitvy o Moravskou Ostravu (10. až 23. března 1945), je zřejmé, že ani jedna ze zúčastněných stran v ní nedosáhla významnějších zisků. Operační možnosti armádní skupiny „Heinrici“, respektive 1. tankové armády byly limitovány nižšími počty mužů a obrněné techniky. Tento handicap nicméně vyvažovala svou schopností rychle

¹⁰⁴ *Kriegstagebuch des OKW*, Bd. 4/2, s. 1187.

¹⁰⁵ BA-MA, RH 2-OST/6556 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav 22. 3. 1945 večer.

¹⁰⁶ HAUPT, W.: c. d., s. 102; TESSIN, G.: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Zwölfter Band. *Die Landstreitkräfte 631–800*. Osna-brück 1975, s. 179–180.

¹⁰⁷ Fakt, že 715. pěší divize tvořila rezervu armádní skupiny „Střed“, podporuje to, že celkový počet divizí armádní skupiny se po jejím příjezdu na moravskoostravské bojiště nezměnil. BA-MA, RH 2-OST/6545 – Mapa skupiny armád „Střed“, stav k 17. 3. 1945 večer.

¹⁰⁸ BA-MA, RL 7-6/31 – Zápis k válečnému deníku vzdušné flotily 6, 22. 3. 1945. Srovnej: KURSITIS, Andris J.: *The Wehrmacht at War*. Seosterberg 1999, s. 23, 42.

a pružně přesouvat svazky mezi jednotlivými úseky fronty a koncentrovat své síly v místech hlavního sovětského náporu. Ze střednědobého, případně dlouhodobého hlediska bylo nicméně rozhodující, že se německé straně nejen nepodařilo zatlačit sovětská vojska na výchozí pozice, ale, což bylo klíčové, že se jí nepodařilo zabránit, aby se 4. ukrajinský front vzdal své iniciativy. Neúspěch Rudé armády nevyplývá ani tak z nevalných zisků, ať už územních či operačních, jako především z rozporu mezi velkými očekáváními a skutečnými výsledky.

Mezi další příčiny sovětského neúspěchu patří chyby, kterých se dopustilo velení 4. ukrajinského frontu. Předně se jedná o rozhodnutí spustit ofenzívu navzdory krajně nepříznivému, především bezletovému počasí; vždyť proti sovětské 8. letecké armádě stály výhradně jen síly jedné německé letecké divize. Nadto operace postrádala moment překvapení. Německé velení správně vytušilo sovětské záměry a ještě před zahájením moravskoostravské operace začalo posilovat frontu v pásmu LIX. armádního sboru. V neposlední řadě je nutno zmínit, že se síla Rudé armády rychle vyčerpávala, což lze doložit klesajícím rozsahem jejich útoků během bitvy.

Přesuny divizí mezi úseky fronty současně poukazují na význam jednotlivých bojišť armádní skupiny „Heinrici“, jaký jim přikládalo německé velení. Slovenské bojiště, které bylo relativně dostatečně saturováno živou silou, posloužilo jako rezervoár záloh. Koneckonců na moravskoostravské bojiště odtud směřovala 4. horská divize. Obdobně pak odeslání XXIV. tankového sboru do prostoru Hlubčicka jasně indikuje, že po 15. březnu 1945 byl jako největší hrozba vnímán postup 4. ukrajinského frontu v rámci hornoslezské operace. Naproti tomu moravskoostravské bojiště, kde se fronta stabilizovala, přestalo být až do obnovení sovětské ofenzívy považováno za ohrožený úsek fronty.

RESUMÉ

*ARMÁDNÍ SKUPINA „HEINRICI“ A PRVNÍ FÁZE BITVY
O MORAVSKOU OSTRAVU
(10. AŽ 23. BŘEZNA 1945)*

Studie pojednává o bojovém zasazení armádní skupiny „Heinrici“ (Armeegruppe „Heinrici“), později přeznačené na 1. tankovou armádu, během první fáze bitvy o Moravskou Ostravu (10. až 23. března 1945). Text se zaměřuje na operační plánování německé a sovětské strany, bojovou sestavu, přednostně německých sil, a popis průběhu bojového střetnutí. Zjištěná faktografie je současně podrobena rozboru s cílem odpovět na otázku, s jakými operačními záměry vedly obě strany svá vojska a především, co bylo příčinou, že německé síly byly schopny zastavit nápor početně silnější Rudé armády.

Klíčová slova: bitva o Moravskou Ostravu, armádní skupina „Heinrici“, 1. tanková armáda, druhá světová válka, 1945, vojenská historie, historie vojenského umění

SUMMARY

*ARMY GROUP “HEINRICI” ANT THE FIRST PHASE
OF THE BATTLE OF MORAVSKÁ OSTRAVA
(10 TO 23 MARCH 1945)*

Armeegruppe “Heinrici”, i.e. army-sized military formation that was named after its commander, Colonel General Gotthard Heinrici, was later retitled to the 1st Panzer Army (1. Panzerarmee) when General Walther Nehring took its command. During 10 to 23 March 1945, the army was involved in the first phase of the Battle of Moravská Ostrava during which fought against 4th Ukrainian Front, Soviet army group, that opened offensive with its goal to defeat German forces and to break into central Moravia.

Based on the newly gained pieces of information in documents of German Military Archives (Bundesarchiv-Militärarchiv) that enable the access to the decision-making process of German command, the study tries

to describe the course of the battle from the point of view of German forces and to answer the question why did the Soviets failed to fulfil their task despite their numerical superiority in men and in equipment. The reasons were that German command was aware of Soviets aims and even the exact time of offensive of 4th Ukrainian Front; they also concentrated their units in the main direction of Soviet advancement; and especially they were able to relocated their units according to the development at the battlefield.

Keywords: Battle of Moravská Ostrava, “Heinrici” Army Group, First Panzer Army, World War II, 1945, Military History, History of Military Art

Mgr. Aleš Binar, Ph.D.
Katedra teorie vojenství
Fakulta vojenského leadershipu
Univerzita obrany v Brně
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika
e-mail: a.binar@seznam.cz